

מסורת הש"ס
 א. ראה תוספתא נגעים פ"א יג. ספרי דברים כא, ג.
 ב. (סוגיה דומה) ב"ב קז, ב.

גרסות

מביאות שתי עגלות מאי לאו יש בכתיב: מביאות שתי עגלות סברו דכולי עלמא קרובה ואפילו קרובות מאי לאו וראה רש"י.
אלא להני תאני דכולי עלמא אפשר לצמצם בש"מ: אלא דכולי עלמא להני תאני אפשר לצמצם.

אישים

ר' חייא בר אבא אמורא בן הדור השלישי. ר' חייא בר אבא הכהן נולד בבבל ועלה בגיל צעיר לארץ ישראל, והספיק ללמוד עוד אצל אמוראי הדור הראשון כמו ר' יהושע בן לוי. אולם עיקר תלמודו היה לפני ר' יוחנן, שהיה רבו המובהק ואהבו מאוד. ר' חייא היה עני מרוד, ובשלב מסוים נאלץ לרדת מן הארץ כדי לחפש פרנסתו בבבל, כפי שעולה גם מסוגיה זו, אחר כך חזר לארץ ישראל וחי בה שנים רבות.

העולם

כפנייתא בבבל

מכבד הפרחים של תמר בכל ידועה בגידול התמרים, והם מהווים סמל לגידולי החקלאות של בבל. כפנייתא הן כנראה פרחי התמר הזכר המצויים על מכבדות הדקל. בעוד הפרחים צעירים הם עסיסיים וראויים לאכילה. ויש שפירשו שכפנייתא הן תמרים שלא הגיעו להבשלה.

סבר לה [סבור] כדעת רבי יוסי הגלילי, שאמר: אפשר לצמצם בידי שמים, וכל שכן בידי אדם, ואין להוכיח מכאן מהי דעת חכמים במשנתנו. ומציעים: נימא כתנאי [האם נאמר שהשאלה אם אפשר לצמצם בידי אדם, שנויה כמחלוקת תנאים]. שכן שנינו בבב"מ: נמצא ההרוג מכוון בין שתי עיריות — לא היו עורפין עגלה. ר' אליעזר אומר: שתייהן מביאות שתי עגלות, כל עיר — עגלה אחת. מאי לאו בהא קמיפלגי [האם לא בדבר זה הם חלוקים]. דתנא קמא סבר [שהתנא הראשון סבור]: אי אפשר לצמצם ולדייק במדידה, ומספק איזו עיר קרובה יותר — אין אף אחת מהן מביאה עגלה, ורבי אליעזר סבר [סבור] כי אפשר לצמצם? ותוהים: ותיסברא [וכי יכול אתה לסבור כן]? אי קסבר תנא קמא [אם סבור התנא הראשון] כי אי אפשר לצמצם, אמאי [מדוע] לא היו עורפים כלל? יביאו בני שתי העיריות עגלה אחת בשותפות, ויתנו ביניהם: אם עירכם הקרובה — הריהי שלכם ונערפת עבוכם, ואם עירו הקרובה — הריהי שלנו ונערפת עבוכנו: אלא, ביחס להני תנאי [למחלוקת של תנאים אלה] יש לומר כי דכולי עלמא [לדעת הכל] אפשר לצמצם, וכדעת ר' יוסי הגלילי. והכא [וכאן] בשאלה האם מה שנאמר "העיר הקרובה" (דברים כא, ג) בא ללמד: קרובה ולא קרובות, קמיפלגי [חלוקים הם]. דתנא קמא סבר [שהתנא הראשון סבור]: דוקא כאשר עיר אחת קרובה לחלל יש להביא עגלה, ולא אם שתיים קרובות באותה מידה, ורבי אליעזר סבר [סבור]: "קרובה" — ואפילו קרובות. ונמצא שאין פתרון לשאלה האם בידי אדם אפשר לצמצם לדעת חכמים שבמשנתנו. ושואלים: מאי הוי עגלה [מה היה עליה] על שאלה זו? כיצד פתרו אותה? אמר רב חייא בר אבין אמר רב עמרם, תנא [שנה החכם] ברייתא נוספת בענין עגלה ערופה: נמצא ההרוג מכוון בין שתי עיריות, ר' אליעזר אומר: שתייהן מביאות שתי עגלות, וחכמים אומרים: יביאו עגלה אחת בשותפות ויתנו: אם אתם הקרובים — הריהי שלכם, ואם אנו קרובים — הריהו שלנו. ונברר: מאי קסברי רבנן [מה סבורים חכמים אלה]? אי קסברי רבנן [מה שנאמר "העיר הקרובה" כוונתו — ואפילו קרובות, אם כן ליתיה רתתי [ש"ביאו שתיים, שתי עגלות]! ואי [ואם] לדעתם "קרובה" דוקא, ולא קרובות — אפילו חדא לא ליתיה [אחת לא יביאו]! אלא לאו שמע מינה קסברי רבנן [האם לא תלמד מכאן שסבורים חכמים]: אי אפשר לצמצם, ואפילו בידי אדם, ולא ייתכן ששתייהן קרובות באותה מידה, ולכן מביאים עגלה אחת בשותפות ומתנים עליה. ומסכמים: אכן, שמע מינה [למד מכאן] שכן הוא.

סָבַר לָהּ פְּרִי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאָמַר: אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם בְּיַדֵי שָׁמַיִם, וְכָל שָׁכֵן בְּיַדֵי אָדָם. נִימָא כְּתָנָאִי: "נִמְצָא מְכוּוֹן בֵּין שְׁתֵּי עִירוֹת — לֹא הָיוּ עוֹרְפִין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר: שְׁתֵּיהֶן מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֲגֻלוֹת; מַאי לָאוּ בְּהָא קְמִיפְלְגִי, דְּתַנָּא קְמָא סָבַר אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם? — וְתִסְבְּרָא? אִי קִסְבֵּר תַּנָּא קְמָא אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, אֲמַאי לָא הָיוּ עוֹרְפִים? יְבִיאוּ עֲגֻלָּה אַחַת בְּשׁוֹתְפוֹת וְיִתְּנוּ! אֲלֵא לְהֵנִי תַנָּאִי דְּכֹלֵי עֲלָמָא אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם. וְהֵכָא בְּ"קְרוּבָה" וְלֹא קְרוּבוֹת קְמִיפְלְגִי, דְּתַנָּא קְמָא סָבַר: "קְרוּבָה" — וְלֹא קְרוּבוֹת, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: "קְרוּבָה" — וְאֶפְלוּ קְרוּבוֹת. מַאי הָיוּ עֲלָה? אָמַר רַב חֵיָא בְּרַ אֲבִין אָמַר רַב עֲמֶרֶם, תַּנָּא: נִמְצָא מְכוּוֹן בֵּין שְׁתֵּי עִירוֹת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר: שְׁתֵּיהֶן מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֲגֻלוֹת, וְחֲכָמִים אֹמְרִים: יְבִיאוּ עֲגֻלָּה אַחַת בְּשׁוֹתְפוֹת וְיִתְּנוּ. מַאי קִסְבֵּר רַבָּנִן? אִי קִסְבֵּר רַבָּנִן דְּאֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, וְ"קְרוּבָה" וְאֶפְלוּ קְרוּבוֹת — לִיִּיתִי תַרְתִּי! וְאִי "קְרוּבָה" וְלֹא קְרוּבוֹת — אֶפְלוּ חֲדָא לָא לִיִּיתִי! אֲלֵא לָאוּ שְׁמַע מִיְנָה קִסְבֵּר רַבָּנִן: אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם וְאֶפְלוּ בְּיַדֵי אָדָם, שְׁמַע מִיְנָה.

א "רַבִּי טַרְפוֹן אֹמֵר בּוֹרֵר לוֹ אֶת הַיֶּפֶה". מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי טַרְפוֹן? קָא סָבַר: הֵהוּא דְּבָרִיא נֶפֶק בְּרִישָׁא.

ב "רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר מְשַׁמְנִין" כו'. יֶאֱמַר רַבִּי חֵיָא בְּרַ אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הִכְהֵן נוֹטֵל כְּחוֹשֶׁה. אָמַר לִיה רַבִּי חֵיָא בְּרַ אֲבָא לְרַבִּי יוֹחָנָן: וְהָא אֲנִי "מְשַׁמְנִין בִּינְיָהֶן" תַּנָּן! אָמַר לִיה: עַד דְּאֶכְלֵת פְּפִנְיִתָא בְּבָבֶל, תַּרְגִּימָנָא מְסִיפָא.

דאי אפשר לצמצם, וממה נפשך עשירי מאליו קדוש! ויש לומר: דמבב"מ פ"ק, היאך הוא הקדוש, כיון דאינו קדוש אלא מחמת דיבורו. **אדאכלת כפנייתא בבבל תרגימנא** — פירש בקונטרס: בעוד שהייתה אוכלת רבנן [האם לא תלמד מכאן שסבורים חכמים]: אי אפשר לצמצם, ואפילו בידי אדם, ולא ייתכן ששתייהן קרובות באותה מידה, ולכן מביאים עגלה אחת בשותפות ומתנים עליה. ומסכמים: אכן, שמע מינה [למד מכאן] שכן הוא.

א שנינו במשנה: רחל שילדה שני זכרים, ויש ספק איזה מהם יצא ראשון, ר' טרפון אומר: הכהן בורר לו את היפה. ומבררים: מאי טעמא [מה הטעם] של רבי טרפון? ועונים: קא סבר [סבור הוא]: ההוא דבריא נפק ברישא [אותו ולד שהוא בריא וחזק יותר ודאי יצא בתחילה]. והוא הבכור. **ב** ועוד שנינו: ר' עקיבא אומר משמנין ביניהן. ובפירושו הדברים, אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: הכהן נוטל את הכחושה שביניהם. אמר ליה [לר' רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן]: והא אנן [והרי אנו] "משמנין ביניהן" תנן [שנינו]. ומשמעות הדבר — שמחלקים ביניהם את שוויים של שני הולדות! אמר ליה [לר' עד דאכלת כפנייתא [עד שאתה אכלת תמרים] בבבל, תרגימנא מסיפא [אנו כבר תרגמנו, הסברנו, את הענין הזה מסוף המשנה].

עיונים

נימא כתנאי כלומר, הואיל ולדברך ר' אליעזר סבור כדעת ר' יוסי הגלילי, שאפשר לצמצם בידי אדם, ולכן שתייהן מביאות שתי עגלות, מעתה יש לומר כי חכמים חולקים עליו משום שהם סבורים שאי אפשר לצמצם. ומתוך כך יש למצוא פתרון לשאלתנו, ולומר שכדעת חכמים החלוקים על ר' אליעזר — כן דעת חכמים החולקים על ר' יוסי הגלילי במשנתנו.

דתנא קמא סבר אי אפשר לצמצם רש"י מבאר שכל אחת אומרת: אני איני קרובה, ולפיכך אין עורפות כלל לא זו ולא זו. ואילו רבינו גרשום כתב שכיון שאי אפשר לצמצם הרי שתייהן רחוקות. כלומר, כדי להטיל חיוב עגלה ערופה צריך שתהיה זו עיר שהיא דאי קרובה, ואם ייתכן שיש עיר אחרת קרובה — לא חל החיוב. ויש מי שכתב שהואיל ואי אפשר לצמצם, ומצד אחר המדידה מראה על מרחק שווה, נמצא שיש כאן חסרון במדידה, והרי הכתוב אומר "ומדידה מעכבת בהבחה העגלה (חידושי הגר"י)".

הוא דבריא נפק ברישא ולדעת ר' טרפון די בהנחה זו להוציא מן הספק, והוא מניח כי בכור דאי הוא, והשני יוצא לחולין. ולפי זה, מה ששנינו בהמשך המשנה: והשני (שנשאר ביד הבעלים) ירעה עד שיסתאב וכו', כדן ספק בכור — לא נאמר אלא לדעת ר' עקיבא, אבל לדעת ר' טרפון הרי זה חולין גמור (רש"י על המשנה). ויש שכתב כי אין זו סברה ודאית. אלא דין מיוחד יש במתנות כהונה, שיש ליתן בהן עדיפות לכהן, אבל אין זה מוציא את הולד השני מידי ספק בכור לענין איסור (חזון איש, עיי"ש).

והא אנן משמנין ביניהן תנן וכו' שתי אפשרויות הסבר ניתנו לביטוי "משמנין" לדעת ר' חייא בר אבא. לדעת רבינו גרשום, סבר ר' חייא בר אבא (שלא כר' יוחנן, שאמר כי הוא מלשון שומן) כי "משמנין" הוא מלשון שומא, הערכה, שמעריכים את שני הולדות, ומחלקים ביניהם את שוויים, שהנוטל את היפה משלם לשני מחצית מן ההפרש שבין שני הולדות. ואילו רש"י הבין כי ר' חייא בר אבא סבור ש"משמנין" הוא מלשון שומן, כדברי ר' יוחנן להלן. אלא שלדעתו כונת הדברים היא שהשומן, מה שהאחד יפה מחבירו — ייתחלק ביניהם. ועיין היטב בסוגיה דומה במסכת בבא בתרא (קז, ב).

סבר לה כרבי יוסי הגלילי — וקא מינעיה לן לרנן. אי אפשר לצמצם שמים, וכל שכן בידי אדם, דכל אחת אומרת: אני איני קרובה. אפשר לצמצם — ו"קרובה" — אפילו קרובות. ויתנו — כדפרשין לעיל. דכולי עלמא אפשר לצמצם — דכרבי יוסי הגלילי סבירא להו. מאי הוי עגלה — אליבא דרנן. שתי עגלות — דאפשר לנמס, ו"קרובה" — אפילו קרובות. ליתיה תרתי — דהא לא מני לאתנויי, דהא שתייהן שוות. אי אפשר לצמצם — הילכן מלו לאתנויי. ההוא דבריא נפק ברישא — דמרוז נבילותו קדם לת אחיו. הכהן נוטל כחושה — לרבי עקיבא. והא משמנים תנן — דמשמע — מה שיפה השור מחבירו, ולאות דמיס יתלוקו. אדאכלת כפנייתא בבבל — צעד שהייתה אוכלת תמרים צבול ומעדן עלמן. תרגימנא — להאי מילתא דרבי עקיבא, דייקנא לה מסיפא.

תוספות

לצמצם, אותו שקדם הוי עשירי אפילו ישתוק בו. והוה ליה כאילו קרא לעשירי עשירי ולאחד עשר עשירי, דאין אחד עשר קדוש, שלא נעקר שם עשירי ממנו. וכן בההיא דסוף פרק שני דחולין (לח, ב) ד"תחת אמו" פרט ליתוס, דאוקימנא בזה פירש למיתה וזה פירש לחיים. וכן בפרק "בהמה המקשה" (חולין ע, א) גבי הא דבעי רבא: הלכו באיברים אחר הרוב. ויש לדחות ההיא דלקמן בפרק בתרא (ס, ב), דאפילו סבר אי אפשר לצמצם, כיון דאין יכול להכיר אי זה קדם משהו לחבירו, ונתכוין לקרות שניהם עשירי, ובבת אחת קראם — לא דמי לקרא לעשירי עשירי ואחר כך לאחד עשר עשירי. ובסמוך, דקאמר התם דכל בבת אחת תרוייהו קדשי — לאו ממש בבת אחת בצמצום, אלא כדפרשין. ומיהו קשה, דבעירובין פרק "מי שהוציאוהו" (ג, א) ובפרק שני דקדושין (נא, א) פריך מהא דיצאו שנים בעשירי, לרבה דאמר: כל שאינו בזה אחר זה, אפילו בבת אחת אינו. ומשמע דקשה ליה דהוה לן למימר דכיון דבזה אחר זה אין האחרון קדוש — בבת אחת לא יהא קדוש לא זה ולא זה, כמו מקדש אשה ואחותה. והיאך יכול להיות זה? דל קריאת שם ידידה מהכא, כיון דאי אפשר לצמצם, וממה נפשך עשירי מאליו קדוש! ויש לומר: דמבב"מ פ"ק, היאך הוא הקדוש, כיון דאינו קדוש אלא מחמת דיבורו.

אדאכלת כפנייתא בבבל תרגימנא — פירש בקונטרס: בעוד שהייתה אוכלת רבנן [האם לא תלמד מכאן שסבורים חכמים]: אי אפשר לצמצם, ואפילו בידי אדם, ולא ייתכן ששתייהן קרובות באותה מידה, ולכן מביאים עגלה אחת בשותפות ומתנים עליה. ומסכמים: אכן, שמע מינה [למד מכאן] שכן הוא.

א שנינו במשנה: רחל שילדה שני זכרים, ויש ספק איזה מהם יצא ראשון, ר' טרפון אומר: הכהן בורר לו את היפה. ומבררים: מאי טעמא [מה הטעם] של רבי טרפון? ועונים: קא סבר [סבור הוא]: ההוא דבריא נפק ברישא [אותו ולד שהוא בריא וחזק יותר ודאי יצא בתחילה]. והוא הבכור. **ב** ועוד שנינו: ר' עקיבא אומר משמנין ביניהן. ובפירושו הדברים, אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: הכהן נוטל את הכחושה שביניהם. אמר ליה [לר' רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן]: והא אנן [והרי אנו] "משמנין ביניהן" תנן [שנינו]. ומשמעות הדבר — שמחלקים ביניהם את שוויים של שני הולדות! אמר ליה [לר' עד דאכלת כפנייתא [עד שאתה אכלת תמרים] בבבל, תרגימנא מסיפא [אנו כבר תרגמנו, הסברנו, את הענין הזה מסוף המשנה].

א שנינו במשנה: רחל שילדה שני זכרים, ויש ספק איזה מהם יצא ראשון, ר' טרפון אומר: הכהן בורר לו את היפה. ומבררים: מאי טעמא [מה הטעם] של רבי טרפון? ועונים: קא סבר [סבור הוא]: ההוא דבריא נפק ברישא [אותו ולד שהוא בריא וחזק יותר ודאי יצא בתחילה]. והוא הבכור. **ב** ועוד שנינו: ר' עקיבא אומר משמנין ביניהן. ובפירושו הדברים, אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: הכהן נוטל את הכחושה שביניהם. אמר ליה [לר' רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן]: והא אנן [והרי אנו] "משמנין ביניהן" תנן [שנינו]. ומשמעות הדבר — שמחלקים ביניהם את שוויים של שני הולדות! אמר ליה [לר' עד דאכלת כפנייתא [עד שאתה אכלת תמרים] בבבל, תרגימנא מסיפא [אנו כבר תרגמנו, הסברנו, את הענין הזה מסוף המשנה].

עד דאכלת כפנייתא בבבל רש"י פירש כי לשון קינטור היא זו, בעוד שאתה היית מעדן עצמך ואוכל כפנייתא בבבל (שהייתה מקום תמרים), כבר פירשנו דבר זה כאן, בארץ ישראל. וכבר התקשו בתוס' במה שהשתמש ר' יוחנן בלשון "כפנייתא", שמשמעו תמרים רעים, שאין בהן עידון ותענוג. ופירשו כי כונת ר' יוחנן הייתה הפוכה: מוטב היה לך לעלות ולטרוח אצלי בלמוד התורה מלאכול תמרים רעות בבבל. ויש שהסבירו כי לדיוקו של דבר, כפנייתא הן תמרי בוסר שלא נתבשלו עדיין, וכונת ר' יוחנן לומר בדרך רמז, כי ר' חייא הסיק מסקנה חפוזה, בוסרית, שצריך היה להמתין וללמוד את סוף המשנה, שם אמר ר' עקיבא שהמוציא מחבירו עליו הראיה (שמן רוקח).

אורה ההלכה

נמצא מכוון בין שתי עיריות נמצא החלל בדיוק בין שתי עיריות — יביאו עגלה אחת בשותפות, ויתנו ויאמרו: אם עירכם היא הקרובה — הרי היא שלכם, ואנו נתנים לכם את חלקכם במתנה. לפי שאי אפשר לצמצם, ואפילו בידי אדם. כחכמים, ולפי מסקנת הגמרא. (רמב"ם ספר נזיקין הלכות רוצח ושמירת הנפש פ"ט ה"ח).

אי אפשר לצמצם ואפילו בידי אדם לדעת הרמב"ם אי אפשר לצמצם ואפילו בידי אדם, וכדעת חכמים, וכפי שנאמר בהלכה בקודמת (וראה פ"מ י"ד שפ"ד כג, יא). ולדעת התוס' והרא"ש אפשר לצמצם בידי אדם, כרבי יוסי הגלילי, וכמו שגמרא מעירובין טז, ב. ושתי הדעות הובאו בשולחן ערוך לענין אחר. (רמב"ם שם. שו"ע או"ח תרמח, יא. וראה שו"ע הרב שם, שו"ע או"ח תרלא, ח).

הכהן נוטל כחושה רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים, אפילו יצאו שני ראשיהן כאחד — אי אפשר שלא קדם אחד. והואיל ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון — הכהן נוטל את הכחושה. כרבי עקיבא, לפי הסברו של ר' יוחנן. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ה ה"א וה"ג. שו"ע יו"ד ש"ח, א).

דכי הדדי פליגי — לתרווייהו יהא חלק זשניהם — הכי נמי יתלוקו את החי. שומן יהא ביניהן — מה שחמד שמן יפה מחזירו יהא מוטל זיניהם, ועליו יצאו לדין, ויטעון ישראל לכהן: אימי רחיה כו'. כי היכי דסנר רבי עקיבא כסיפא המוילא מחזירו עליו הרחיה. מאי טעמא דרבי מאיר — דקמני סתמא דמתניתין: חייב זמתנות? אי

בכור הוא כוליה דידי — והאי דסקיל אנה הוי חולין, ומתדנא לך ניהלך, ושקילנא זמתנות מיניה. עשו שאינו זוכה בזוכה — אף על פי שלא זכה כהן זשהלך, דהא לא מטא לדידיה מעולם — עשאוהו כאלו זכה זו. הואיל ומעיקרא הוה שייכא זיה יד כהן, דשמה דידיה נינהו — שויה רבנן כמאן דמטא לדידיה לשום זכורה. וזבין ליה לישראל במומיה — והדר שקליה לאדן חילופיה. וזכור שמכרו כהן לישראל פטור מן המתנות, דאיתקש לזבי ואיל זפרקא קמא (זכורות יב, א). בספק בכור שאין חליפין ביד כהן — שלא נטל כלום מחמיו, כגון דקמני מתניתין: זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום. והאי זכר ספק זכור הוא, שמה יאלה נקבה תתלה, וירעה ויאלכל זמומו לזעלים. שחייב במתנות — דהכא ליכא למימר: עשאוהו כמי שמכרו כהן לישראל, דהא לא זא חליפין ליד כהן כלום. אי מחייבת ליה — לספק זכור זמתנות, אחי למימר: חולין גמור הוא, ואחי למישרי זגיזה ועבודה. ומי מצית אמרת — דטעמא דרבי יוסי משום גיזה ועבודה הוא? [מכאן שייך לעמוד הנא] בספק מעשר — כגון שקפן אחד מן המעשרין לתוס, דאמרינן זפרק זמרא (זכורות נח, ב): כולם יצאו עד שסמאז, ויאלכלו זמומן לזעלים. ספק מעשר אין כהן זא עליו משני לדידי, דאם מעשר הוא — אין לכהן חלק זו, דמעשר קרז שלמים ואלכל לזעלים. ומי מצית אמרת הכי — דטעמא דרבי מאיר משום שלא תסתמך תורת זמתנות?

דקמני סיפא [ששינוי בסוף]: מת אחד מהן מהשנים שיצאו כאחד — רבי טרפון אומר: ר' עקיבא אומר: הכהן, שהוא המוציא מחבירו — עליו מוטלת הראיה שזה שנותר בחיים הוא הבכור. ואי סלקא דעתך [ואם עולה על דעתך] ש"משמנין ביניהן" שאמר רבי עקיבא בתחילה, כוונתו דכי הדדי פליגי [שחולקים זה עם זה] — הכי נמי ליפליגי גבי הדדי [כך גם כן, כשמת אחד מהם, שיחלקו זה עם זה]! אלא מאי [מה] פירוש "משמנין ביניהן" — שומן מה שהאחד שמן מחבירו, היא ביניהן, כלומר, ידונו עליו, דאמר ליה [שאומר לו] בעל הבית לכהן: אייתי [הבא] ראיה שהשמן בכור הוא, ושקיל [וקח אותו]. והואיל ואין לו ראיה — יטול את הכחוש.

ג' רסות

דכי הדדי פליגי ברוב כתיי: דכי הדדי פליגי: הכי נמי ליפליגי יש בכתיי: הכי נמי ליפלוג ויש: הכי נמי ליפלוג וכן הגיה הבייח. שומן יהא ביניהם בכתיי: שמן יהא ביניהן. מאי טעמא דרבי מאיר יש בכתיי ועוד: מאי טעמא דר' עקיבא וראה בעיניו.

דאמר ליה אי בכור הוא כוליה דידי הוא יש בכתיי: דאמר ליה כוליה דידיה הוא.

זוכה כזוכה ברוב כתיי: זוכה כזוכה.

כמאן דמטא לדידיה זבניה יש בכתיי ובשיי: שויהו רבנן כמאן דמטא לדידיה זבניה ובכתיי: זבניה וראה בריי.

זבניה לישראל במומיה יש בכתיי: זבניה לישראל בממוניה.

שחליפין ביד כהן בשיי: שחליפין ביד כהן.

טעמא דרבי יוסי דקסבר ברוב כתיי: טעמא דר' יוסי דפטר דקסבר.

דאין חליפין ביד כהן יש בכתיי: דאין חליפין ביד כהן נמי פטר.

לשון משמנין

הפעל "שמן" מוכר במקרא במשמעות של הוספת שומן ומשקל. ויש המפרשים את הפועל "משמנין" כאן בזמן דומה, של לקיחת הדבר הטוב והיפה. אבל יש הסבורים שמשמעותו כאן שונה, והוא פועל שנתחדש בלשון המשנה מן המלה "שמנא" שענינה הרכבה, אומדן. ויש שסבורים שהוא פועל עצמאי שמשמעו קביעת מחיר, וכמוהו מצוי גם בערבית שִׁמְן (תימן).

ג' ויהשני ירעה עד שייסתאב וחיוב במתנות, ורבי יוסי פוטר. מאי טעמא דרבי מאיר? אמר רבי יוחנן: הואיל וכהן בא עליו משני צדדין, דאמר ליה: אי בכור הוא — כוליה דידי הוא, אי לא בכור הוא — הב לי מתנות מיניה. ורבי יוסי מאי טעמא? אמר רבא: יעשו שאינו זוכה בזוכה, ואף על גב דלא מטא לדידיה — כמאן דמטא לדידיה, וזבניה לישראל במומיה. אמר רבי אלעזר: הכל מודים בספק בכור שאין חליפין ביד כהן — שחייב במתנות. "הכל מודים" מאן, רבי יוסי? פשיטא! עד כאן לא קא פטר רבי יוסי התם — אלא דחליפין ביד כהן, דעשו שאינו זוכה בזוכה, אבל אין חליפין ביד כהן — לא! — מהו דתימא, טעמא דרבי יוסי — דקסבר דאי מחייבת ליה במתנות אתי ליה לדידי גיזה ועבודה, אף על גב דאין חליפין ביד כהן, קא משמע לן. — ומי מצית אמרת הכי? ויהתני סיפא: ושהיה רבי יוסי אומר:

תוספות

תמרים בבבל ומעדן את עצמן טרחנו ליישבה. וכן פירש רבינו שמואל בפרק "בית כור" (בבא בתרא קז, ב). וקשה: דהוה ליה למנקט "תמרים", ד"כפנייתא" הוא לשון גריעותא, כדאמר בריש "בבא מערבין" (עירובין כח, ב) דכפניות אין ניקחות בכסף מעשר! אלא אומר דהכי פירושו: מוטב שיהיה לך להיות אצלי ולטרוח בהלכה ולפרשה, משהייתה אוכל כפניות בבבל. עשו את שאינו זוכה כזוכה — הא דאמר בסוף "כל הגט" (גיטין לא, א) גבי מלוה מעות ואת הכהן ואת הלוי להיות מפרשי עליהם מחלקם: הא מני? רבי יוסי דאמר עשו את שאינו זוכה כזוכה — ארבי יוסי דהכא קאי. דכולה חד טעמא הוא, דהתם נמי חליפין ביד כהן, שהרי נתן לו המעות. ולא קאי אדרבי יוסי בפרק "שנים אוחזין" (בבא מציעא יב, א) גבי השוכר את הפועל ויקט בנו אחריו, דמפרש התם טעמא דרבי יוסי משום דעשו שאינו זוכה כזוכה, דהתם טעמא אחרניא — משום תקנת עניים, דמפרשי התם: עניים גופייהו ניחא להו וכו'. והשתא למאי (דפריך) [דפרישית] לא קשה מידי בהא דפסיק שמואל כרבי יוסי בההיא ד"שנים אוחזין", ובגיטין לא בעי לאוקמי מתניתין דהתם כרבי יוסי, אלא אמרינן: לא מוקמינן לה כיחידאה. שמא דלא סבר לה כרבי יוסי בגיטין.

עיונים

שומן יהא ביניהן בניגוד לר' טרפון, שהסביר כי יש לכהן יתרון על הבעלים, סבור ר' עקיבא כי אין לאחד מהם יתרון על האחר בחלוקה. אלא דין ספק רגיל יש כאן, ולכן יכול הבעלים להניח את הכחוש לכהן (רע"ב). וראה בתפארת ישראל. מאי טעמא דר' מאיר? אף שלא הוכר במשנתו ר' מאיר, מכל מקום במשנה הבאה (להלן עמוד ב') נאמר במפורש כי הוא מחייב במתנות. ועוד, שסתם משנה ר' מאיר היא (סנהדרין כז, ב). וראה ירושלמי יבמות פ"ד ה"א. ויש בענין זה גרסה: "מאי טעמא דר' עקיבא", ולפיה מה שנאמר כאן "וחייב במתנות" אינו דברי סתם משנה (כפי שהסביר רש"י), אלא המשך דברי ר' עקיבא "והשני ירעה עד שישתאב" (ועיין היתב ברבינו גרשום).

דעשו שאינו זוכה כזוכה — ואם כן, אין הכהן יכול לומר לבעלים: תן לי את המתנות, ואם הוא הבכור תן לי אותו כולו. משום שהבעלים טוען לעומתו: אין לך מתנות — שמא בכור הוא, ופטור מן המתנות. ואם בכור הוא — הרי זכית בו מתחילה ומכרתו לי. וראה בפסקי הרי"ד, שאולי היתה לו גרסה שונה, שפירש: חכמים עשאוהו כאילו נתן את הבכור לכהן במומו, וחזר הכהן ומכרו לו, שהוא פטור מן המתנות. ובטעם הדבר עשו חכמים את הכהן כזוכה בולד שביד הבעלים, כתבו אחרונים כי דבר זה נעשה לטובת הבעלים, כדי שיצאו ידי חובת נתינת הבכור לכהן, שהרי באופן זה נחשב כל אחד משני הולדות כבא לידי של הכהן (מהרי"ט אלגאזי ב"תוספת דרבנן", ראשית בכורים). וכבר שאלו ראשונים: ומדוע עשו חכמים תקנה שיש בה להקל על ישראל ולפטור מן המתנות? והסבירו כי ממילא פטור הבעלים מלתת לכהן את המתנות, שהרי הוא יכול לטעון כלפי הכהן: הבא ראיה שזה שבידי אינו בכור, וטול

אלעזר: הכל מודים בספק בכור המצוי ביד ישראל, במקרה שאין חליפין שלו מצויים ביד כהן, שלא קיבל הכהן ולד אחר תמורתו — שחייב במתנות. ושואלים: הכל מודים מאן [מיהו], ר' יוסי? פשיטא [פשוט] שכך הוא! הרי עד כאן לא קא פטר [לא שמענו שפוטרו] ר' יוסי התם [שם] במשנתנו את הספק מן המתנות אלא במקרה שחליפין שלו ביד כהן, משום שאז ניתן לומר: עשו שאינו זוכה כזוכה, אבל אם אין חליפין ביד כהן — לא! ומשייבים: עדיין צריך הדבר להיאמר, שכן מהו דתימא [שתאמר]: טעמא [הטעם] של רבי יוסי אינו משום שעשו את הכהן כאלו זכה מתחילה בולד שביד הבעלים, אלא משום דקסבר [שהוא סבור] דאי מחייבת ליה [שאם אתה מחייב אותן] במתנות, ככל בהמת חולין — אתי ליה [יבואו בו] לדידי גיזה ועבודה, ולא ניהגו בו דין ספק בכור, שאסור בגיזה ועבודה. ונימוק זה שייך בכל ספק בכור, אף על גב [אף על פי] שאין חליפין שלו ביד כהן. לכן קא משמע לן [משמע לן] ר' אלעזר שרק במקום שקיבל הכהן את חליפיו, יכול הספק שביד ישראל ממתנות. ושואלים: ומי מצית אמרת הכי [והאם יכול היית לומר, לפרש כך], שזהו טעמו של ר' יוסי? והתני סיפא [והרי הוא שונה בסוף, במשנה להלן], שהיה רבי יוסי אומר:

את המתנות. ואם לדבריו בכור הוא — הרי נתתי לך תמורתו (ש"מ). זבניה לישראל במומיה — אבל בהיותו תם אסור לכהן למוכרו לישראל. ולא רק בזמן הבית, שהבכור עומד להקרבה, אלא גם בזמן הזה, שהוא עומד לאכילה. ונחלקו בכך אמוראים במסכת תמורה (ח, ב). עד כאן לא קא פטר ר' יוסי התם אלא דחליפין ביד כהן — שהרי רק משום שיש ביד הכהן ולד אחר, יכול הבעלים לומר לו: מאחר ועשו אותך כזוכה במה שבידי, הרי גם אם מה שבידי בכור הוא — מכרתו לי. ושבו אין הכהן יכול לטעון: הבא לי את המתנות, ואם לא — הבא לי את כולו. אבל כאשר מתחילה אין ביד הכהן דבר — אין הבעלים יכול לטעון כלפיו "מכרתו לי", שהרי לא קיבל הכהן דבר תמורתו.

אורח ההלכה

דעשו שאינו זוכה כזוכה — נסתפק בשנים איוה מהם בכור, ולקח הכהן האחד מספק — השני פטור מן המתנות, כיון שעשו אותו כמי שזכה בו הכהן, ונתנו הכהן במומו לבעליו. כרבי יוסי, שהלכה כמותו מר' מאיר, ושכן מוכח ממסכת גיטין לא, אהרא"ש והטור פוסקים שחייב במתנות, כדעת סתם משנה, שהיא דעת ר' מאיר. ואף האחרונים נחלקו בכך (ראה ט"ו ושי"ך י"ד סא, ב). (רמב"ם ספר זרעים הלכות ביכורים פ"ט ה"א).

בספק בכור שאין חליפין ביד כהן — ספק בכור חייב מתנות מכל צד, אם בכור הוא — כולו לכהן, ואם אינו בכור — מתנותיו לכהן. וכדברי ר' אלעזר. (רמב"ם שם. שו"ע י"ד סא, ב).

לא נחלקו — אלא כגון שהצבור חי עומד נחזר בעל הבית, וכן רועה כל צהמומו של בעל הבית. אקנוני אקני ליה — בעל הבית לכהן מוקדם נחזירו כדי שיזכה כהן צבורות כשיוולדו מיד, דמיקני ליה נחזירו. דניחא ליה לאינש דתתעביד מצוה בממוניה — שגדלו צבורותיו של כהן נחזירו, והוא ליה מלך של שניהם, והוא האלף נחזר כי רועה, ונחזירו שנים הפקידו אללו — הילכן חולקין, דרשות שניהם עומד. פסידא — היכא דליכא ספיקא — מפסיד בעל הבית, אי קיימא מלך צרשות כהן.

משנה אחד לו — שהרי היטה נקבה עמו, ואיכא למימר: נקבה יאלת תחלה. משמנין ביניהן — כהן נוטל כחוש. יחלוקו — דמור צו רבי טרפון מקמייתא. שני זכרים ושתי נקבות אין כאן לכהן כלום — דליכא למימר: אין מלך ומלך ילדה זכר ונקבה, ואלת נקבה תחלה. שחליפיו ביד כהן — שהכהן נוטל אחת מן הספיקות — פטור האלטר מן המתנות, דעשו את שאינו זוכה כחוש. זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום — דשמא אומה שלל ציכרה ילדה הנקבה, ואומה שכבר ציכרה ילדה זכר. **גמרא** קמייתא — רחל שילדה שני זכרים — התס קאמר רבי עקיבא כהן נוטל כחוש. משום דתרי מחדא — רחל נפוק, ומספקא מילתא, והמולא מתצירו עליו הרלה. אבל שתי רחלים — שילדו שני זכרים ונקבה, דתרי נפקו מחדא ומד מחדא. אימא מודי ליה [לרבי טרפון — דכהן צורר לו את היפה, ולפיכך הוא יפה — שילא יחיד ולא היטה הנקבה עמו, וזכו ודאי צבור גמור. והך דילידא חד שביח טפי — שנים מעולה.

תוספות

דמדמי להא דרבי טרפון לשנים שהפקידו אצל רועה, הכי קאמר: דכיון דהתם כל דאלים גבר, ולא אמרינן ביה המוציא מחבירו עליו הראיה — סברא הוא לתקן כמו כן גבי כהן (שיחלוקו). **אקנוני** קא מקני ליה מקום בחצרו — ואפילו בלא קנין קא קני, דגמר ומשעבד נפשיה. אי נמי, כמה פעמים הרועה פותח ונועל, כדאמר: תזיל איהו ותחוד ותפתח, וברשות בעל הבית קא מחזיק.

טפי. ואי אשמועינן הא — בְּהָא קְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא דְתַרְוִיְהוּ לָא בִּיפְרוּ, אֲבָל אַחַת בִּיפְרָה וְאַחַת שְׁלֵא בִּיפְרָה וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים — אִימָא מוֹדֵי לִיה לְרַבִּי טַרְפוֹן,

עקיבא אומר: משמנין ביניהן, והשני ירעה עד שיסתאב וחייב במתנות כדון בהמת חולין. רבי יוסי פטור מהמתנות. ורבי מאיר מחייב במתנות. מת אחד מהן, מה יעשו בחי? ר' טרפון אומר: יחלוקו. ר' עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה. ילדו זכר ונקבה — אין כאן לכהן כלום, מספק, שמא זו שכבר ביכרה ילדה את הזכר, וזו שלא ביכרה ילדה את הנקבה, ואין כאן כלל בכור.

ד גמרא במשנה הקודמת ובמשנה זו הובאה שלש פעמים מחלוקת ר' טרפון ור' עקיבא בניני שני ולדות שאחד מהם בכור, ונתערבו, שלדעת ר' טרפון, הבריא שביניהם הוא זה שיצא ראשון, ולכן הכהן נוטלו, ולדעת ר' עקיבא הכהן נוטל את הכחוש, משום שהמוציא מחבירו עליו הראיה. ומסבירים: **צריכא** [צריך] שייאמרו כל המחלוקות הללו, למרות שהם נראות זהות, דאי אשמועינן קמייתא [ששניים], ברחל שילדה שני זכרים, היינו אומרים: בההיא קאמר [אומר] ר' עקיבא שאין הכהן נוטל את היפה, משום דתרי מחדא שני זכרים נולדו מחדא אחת. והעובדה שאחד מהם יפה יותר אינה מוכיחה שהוא יצא תחילה. אבל שתי רחליות שלא ביכרו, וילדו שני זכרים ונקבה, דתרי מחדא וחד מחדא [ששניים נולדו מאחת ואחד מאחת] — אימא מודי ליה [אומר שמודה לו] לר' טרפון שהכהן נוטל את היפה, משום דהך דילידא חד שביח טפי [שזו שילדה אחד בורדאי ילדה ולד משובח יותר] מוז שילדה שניים, ואי אשמועינן הא [ואם היה משמיע לנו גם את זו], בשתי רחליות שלא ביכרו, עדיין הייתי אומר: בהא קאמר [בוו אומר] רבי עקיבא שאין טיבו של הולד מהוה ראיה, משום דתרווייהו [ששתיהן] לא ביכרו, אבל אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה וילדו שני זכרים — אימא מודי ליה [אומר שמודה לו] לר' טרפון שהכהן נוטל את היפה,

עיונים אקנוני קא מקני ליה בחצרו וניחא ליה דליתעביד מצוה כלומר, נח לו שתיעשה המצוה של נתנת הבכור לכהן בדרך זו, שהרועה שלו שהוא כהן זוכה בו (ריטבי"א בי"מ לז, ב). וגרסת רש"י ורבינו גרשום היתה: "וניחא ליה דליתעביד מצוה בממוניה". ובדבר זה לכאורה אין נימוק מדוע מקנה לו מקום בחצירו, שהרי יכול להקנות לו בכל דרך אחרת. ואכן רש"י פירש כי הכוונה היא שבאופן זה, שהבכורות נולדים בחצירו, הריהם גם גולים בחצירו, ודבר זה יש בו משום מצוה. וראה בחזון איש שהסביר כי פרט זה, שמקנה לו מקום כדי לגדל שם את הבכורות, הכרחי לענין זה. משום שאם אינו מקנה מקום אלא כדי לזכות את הרועה בבכורות שיוולדו, הרי במקרה שלטו, שהספק נותר גם לאחר הלידה — שוב אין זו חצר השותפים.

וראה בתוס' שדנו כיצד חל קנין זה בלא מעשה קנין. וכתבו כי הוא כעין מה שנאמר בגמרא בכמה מקומות, שבמקומות בהם יש אומדן דעת שאדם גומר ברעתו להקנות אמרו חכמים כי הקנין חל גם בלא מעשה קנין (ראה ברש"י). וראה עוד בתוס' להלן (לה, ב) שם כתבו כי מדובר כאן ב"מכירי כהונה", כלומר, כבהן שאדם מכיר ורגיל ליתן לו מתנות כהונה שלו. ובמקרים אלו מצאנו כי יש לכהן כוח וכות במתנות עד קודם שבאו לידו.

כיון דאית ליה פסידא מדברי התוס' להלן לה, ב נראה כי הכוונה היא שדוקא במקרה כעין זה של ספק אין הבעלים מקנה. אבל מדברי רש"י נראה כי כיון שיש מקרים בהם מפסיד בעל הבית אם הוא מקנה מקום בחצירו לרועה, אין מניחים כי הוא מקנה מקום לרועה הכהן בחצירו, ואפילו לא במקרים של בכור ודאי (וראה בחזון איש).

אורח ההלכה

בחצר בעל הבית ורועה כהן רועה כהן שהניח בהמות בחצר בעל הבית, וילדה אחת מהן בכור, ונתערב עם פשוט של בעל הבית, ומת אחד מהם ואינו ידוע איזה מת — המוציא מחבירו עליו הראיה, ואין מוציאן מחצר בעל הבית אלא בראיה. שהלכה כרבי עקיבא. (וראה מהרי"ט

ובאחד שהפקיד אצל בעל הבית — שהמוציא מחבירו עליו הראיה. לא נחלקו במשנתנו אלא במקרה שאותו ספק בכור נמצא בחצר בעל הבית, ורועה בהמות בעל הבית הוא כהן שבעל הבית רגיל לתת לו את הבכורות, ונחלקו לאיזה מקרה יש לדמות אותו. רבי טרפון סבר [סבור]: בעל הבית אקנוני קא מקני ליה [מקנה הוא לו לרועה הכהן]

מקום בחצירו, כדי שיזכה אגב מקום זה בבכורות שיוולדו בעדרו, והוא משום שניחא ליה דליתעביד מצוה [נח לו שתיעשה מצוה] באופן זה. והואיל ויש לשניהם רשות בחצר, ואינה שייכת לאחד מהם באופן בלעדי, הוה ליה [הריהו] כשנים שהפקידו אצל רועה, שמניח רועה ביניהן את הכבש החי ומסתלק, ולפיכך הם חולקים אותו וביניהם. ור' עקיבא סבר [סבור]: כיון דאית ליה פסידא [שבמקרה זה יש לו לבעל הבית הפסד בכך] — לא מקני ליה מידעם [איננו מקנה לו לרועה כלום] בחצירו, ולפיכך, הוה ליה [הרי זה] נדון כאחד שהפקיד כבש אצל בעל הבית, ומת אחד מן הכבשים — שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

ג משנה שתי רחליות של אדם וילדו שני זכרים ונתערבו — שניהם יינתנו לכהן, מפני שכל אחד הוא בכור לאמו. ילדו זכר ונקבה — הזכר לכהן, שהרי הוא ודאי בכור. ילדו שני זכרים ונקבה — אחד הזכרים לו ואחד לכהן, שהרי אחד הזכרים הוא ודאי בכור. וכיצד יחלקו ביניהם את הזכרים? רבי טרפון אומר: הכהן בורר לו את היפה, רבי עקיבא אומר: משמנין ביניהן. והשני, שביד הבעלים, שספק בכור הוא — ירעה עד שיסתאב, עד שיפול בו מום, ואז יהיה מותר לשוחטו. וכשיישחט חייב במתנות, לתת זרוע וחיים וקיבה לכהן, כדון בהמת חולין. רבי יוסי פטור מהמתנות. מת אחד מהן, מה יעשו בחי? רבי טרפון אומר: יחלוקו בו. ר' עקיבא אומר: הבעלים הוא המחזיק ברשותו את החי, והכהן המוציא מחבירו — עליו מוטלת חובת הראיה. ילדו שתי הרחלים שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות — אין כאן לכהן כלום, מספק שמא שתי הרחלים ילדו נקבות בתחילה. היו לאדם שתי רחלים, אחת מהן כבר ביכרה, ואחת עדיין לא ביכרה, וילדה [ילדו] שני זכרים, ויש כאן בכור ודאי, אלא שאין אנו יודעים מהו — זכר אחד נשאר לו לבעלים ואחד ניתן לכהן.

ג משנה שתי רחליות של אדם וילדו שני זכרים ונתערבו — שניהם יינתנו לכהן, מפני שכל אחד הוא בכור לאמו. ילדו זכר ונקבה — הזכר לכהן, שהרי הוא ודאי בכור. ילדו שני זכרים ונקבה — אחד הזכרים לו ואחד לכהן, שהרי אחד הזכרים הוא ודאי בכור. וכיצד יחלקו ביניהם את הזכרים? רבי טרפון אומר: הכהן בורר לו את היפה, רבי עקיבא אומר: משמנין ביניהן. והשני, שביד הבעלים, שספק בכור הוא — ירעה עד שיסתאב, עד שיפול בו מום, ואז יהיה מותר לשוחטו. וכשיישחט חייב במתנות, לתת זרוע וחיים וקיבה לכהן, כדון בהמת חולין. רבי יוסי פטור מהמתנות. מת אחד מהן, מה יעשו בחי? רבי טרפון אומר: יחלוקו בו. ר' עקיבא אומר: הבעלים הוא המחזיק ברשותו את החי, והכהן המוציא מחבירו — עליו מוטלת חובת הראיה. ילדו שתי הרחלים שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות — אין כאן לכהן כלום, מספק שמא שתי הרחלים ילדו נקבות בתחילה. היו לאדם שתי רחלים, אחת מהן כבר ביכרה, ואחת עדיין לא ביכרה, וילדה [ילדו] שני זכרים, ויש כאן בכור ודאי, אלא שאין אנו יודעים מהו — זכר אחד נשאר לו לבעלים ואחד ניתן לכהן.

ד גמרא צריכא, דאי אשמועינן קמייתא — בְּהָהִיא קְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, דְתַרְי מַחְדָּא, אֲבָל רַחֲלִיּוֹ שְׁלֵא בִּיפְרוּ, דְתַרְי מַחְדָּא וְחַד מַחְדָּא — אִימָא מוֹדֵי לִיה לְרַבִּי טַרְפוֹן דְהָךְ דִּילִידָא חַד שְׁבִיחַ מִטְפִּי. וְאִי אֲשִׁמוּעִינָן הָא — בְּהָא קְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא דְתַרְוִיְהוּ לָא בִּיפְרוּ, אֲבָל אַחַת בִּיפְרָה וְאַחַת שְׁלֵא בִּיפְרָה וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים — אִימָא מוֹדֵי לִיה לְרַבִּי טַרְפוֹן,

עקיבא אומר: משמנין ביניהן, והשני ירעה עד שיסתאב וחייב במתנות כדון בהמת חולין. רבי יוסי פטור מהמתנות. ורבי מאיר מחייב במתנות. מת אחד מהן, מה יעשו בחי? ר' טרפון אומר: יחלוקו. ר' עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה. ילדו זכר ונקבה — אין כאן לכהן כלום, מספק, שמא זו שכבר ביכרה ילדה את הזכר, וזו שלא ביכרה ילדה את הנקבה, ואין כאן כלל בכור.

ד גמרא במשנה הקודמת ובמשנה זו הובאה שלש פעמים מחלוקת ר' טרפון ור' עקיבא בניני שני ולדות שאחד מהם בכור, ונתערבו, שלדעת ר' טרפון, הבריא שביניהם הוא זה שיצא ראשון, ולכן הכהן נוטלו, ולדעת ר' עקיבא הכהן נוטל את הכחוש, משום שהמוציא מחבירו עליו הראיה. ומסבירים: **צריכא** [צריך] שייאמרו כל המחלוקות הללו, למרות שהם נראות זהות, דאי אשמועינן קמייתא [ששניים], ברחל שילדה שני זכרים, היינו אומרים: בההיא קאמר [אומר] ר' עקיבא שאין הכהן נוטל את היפה, משום דתרי מחדא שני זכרים נולדו מחדא אחת. והעובדה שאחד מהם יפה יותר אינה מוכיחה שהוא יצא תחילה. אבל שתי רחליות שלא ביכרו, וילדו שני זכרים ונקבה, דתרי מחדא וחד מחדא [ששניים נולדו מאחת ואחד מאחת] — אימא מודי ליה [אומר שמודה לו] לר' טרפון שהכהן נוטל את היפה, משום דהך דילידא חד שביח טפי [שזו שילדה אחד בורדאי ילדה ולד משובח יותר] מוז שילדה שניים, ואי אשמועינן הא [ואם היה משמיע לנו גם את זו], בשתי רחליות שלא ביכרו, עדיין הייתי אומר: בהא קאמר [בוו אומר] רבי עקיבא שאין טיבו של הולד מהוה ראיה, משום דתרווייהו [ששתיהן] לא ביכרו, אבל אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה וילדו שני זכרים — אימא מודי ליה [אומר שמודה לו] לר' טרפון שהכהן נוטל את היפה,

ד גמרא צריכא, דאי אשמועינן קמייתא — בְּהָהִיא קְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, דְתַרְי מַחְדָּא, אֲבָל רַחֲלִיּוֹ שְׁלֵא בִּיפְרוּ, דְתַרְי מַחְדָּא וְחַד מַחְדָּא — אִימָא מוֹדֵי לִיה לְרַבִּי טַרְפוֹן דְהָךְ דִּילִידָא חַד שְׁבִיחַ מִטְפִּי. וְאִי אֲשִׁמוּעִינָן הָא — בְּהָא קְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא דְתַרְוִיְהוּ לָא בִּיפְרוּ, אֲבָל אַחַת בִּיפְרָה וְאַחַת שְׁלֵא בִּיפְרָה וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים — אִימָא מוֹדֵי לִיה לְרַבִּי טַרְפוֹן,

עקיבא אומר: משמנין ביניהן, והשני ירעה עד שיסתאב וחייב במתנות כדון בהמת חולין. רבי יוסי פטור מהמתנות. ורבי מאיר מחייב במתנות. מת אחד מהן, מה יעשו בחי? ר' טרפון אומר: יחלוקו. ר' עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה. ילדו זכר ונקבה — אין כאן לכהן כלום, מספק, שמא זו שכבר ביכרה ילדה את הזכר, וזו שלא ביכרה ילדה את הנקבה, ואין כאן כלל בכור.

ד גמרא צריכא, דאי אשמועינן קמייתא — בְּהָהִיא קְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, דְתַרְי מַחְדָּא, אֲבָל רַחֲלִיּוֹ שְׁלֵא בִּיפְרוּ, דְתַרְי מַחְדָּא וְחַד מַחְדָּא — אִימָא מוֹדֵי לִיה לְרַבִּי טַרְפוֹן דְהָךְ דִּילִידָא חַד שְׁבִיחַ מִטְפִּי. וְאִי אֲשִׁמוּעִינָן הָא — בְּהָא קְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא דְתַרְוִיְהוּ לָא בִּיפְרוּ, אֲבָל אַחַת בִּיפְרָה וְאַחַת שְׁלֵא בִּיפְרָה וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים — אִימָא מוֹדֵי לִיה לְרַבִּי טַרְפוֹן,

עקיבא אומר: משמנין ביניהן, והשני ירעה עד שיסתאב וחייב במתנות כדון בהמת חולין. רבי יוסי פטור מהמתנות. ורבי מאיר מחייב במתנות. מת אחד מהן, מה יעשו בחי? ר' טרפון אומר: יחלוקו. ר' עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה. ילדו זכר ונקבה — אין כאן לכהן כלום, מספק, שמא זו שכבר ביכרה ילדה את הזכר, וזו שלא ביכרה ילדה את הנקבה, ואין כאן כלל בכור.

ד גמרא צריכא, דאי אשמועינן קמייתא — בְּהָהִיא קְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, דְתַרְי מַחְדָּא, אֲבָל רַחֲלִיּוֹ שְׁלֵא בִּיפְרוּ, דְתַרְי מַחְדָּא וְחַד מַחְדָּא — אִימָא מוֹדֵי לִיה לְרַבִּי טַרְפוֹן דְהָךְ דִּילִידָא חַד שְׁבִיחַ מִטְפִּי. וְאִי אֲשִׁמוּעִינָן הָא — בְּהָא קְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא דְתַרְוִיְהוּ לָא בִּיפְרוּ, אֲבָל אַחַת בִּיפְרָה וְאַחַת שְׁלֵא בִּיפְרָה וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים — אִימָא מוֹדֵי לִיה לְרַבִּי טַרְפוֹן,

עקיבא אומר: משמנין ביניהן, והשני ירעה עד שיסתאב וחייב במתנות כדון בהמת חולין. רבי יוסי פטור מהמתנות. ורבי מאיר מחייב במתנות. מת אחד מהן, מה יעשו בחי? ר' טרפון אומר: יחלוקו. ר' עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה. ילדו זכר ונקבה — אין כאן לכהן כלום, מספק, שמא זו שכבר ביכרה ילדה את הזכר, וזו שלא ביכרה ילדה את הנקבה, ואין כאן כלל בכור.

ד גמרא צריכא, דאי אשמועינן קמייתא — בְּהָהִיא קְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, דְתַרְי מַחְדָּא, אֲבָל רַחֲלִיּוֹ שְׁלֵא בִּיפְרוּ, דְתַרְי מַחְדָּא וְחַד מַחְדָּא — אִימָא מוֹדֵי לִיה לְרַבִּי טַרְפוֹן דְהָךְ דִּילִידָא חַד שְׁבִיחַ מִטְפִּי. וְאִי אֲשִׁמוּעִינָן הָא — בְּהָא קְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא דְתַרְוִיְהוּ לָא בִּיפְרוּ, אֲבָל אַחַת בִּיפְרָה וְאַחַת שְׁלֵא בִּיפְרָה וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים — אִימָא מוֹדֵי לִיה לְרַבִּי טַרְפוֹן,

מסורת הש"ס
ג. (כלל זה) פסחים ד, ב. בי"מ כט, ב. בכורות נח, א.
ד. בכורות יח, א. לה, ב. ירושלמי פאה פ"ה ח"ב, שם גיטין פ"ג ח"ז. תוספתא בכורות פ"ב י.

גרסות

וניחא ליה בשי"מ וכן בב"ח: דניחא ליה.

דליתעביד מצוה בכתי"מ ועוד: דליתעביד מצוה בממוניה וראה עיונים.

שתי רחליות במשניות: שתי רחלות.

וילדו שני זכרים שניהם לכהן במשניות: וילדו שני זכרים נתון שניהן לכהן.

זכר ונקבה הזכר לכהן שני זכרים ונקבה אחד לו ואחד לכהן בכתי"מ: זכר ונקבה אחד לו ואחד לכהן וברוב כתי"מ של המשנה: זכר ונקבה הזכר לכהן שני זכרים ונקבה אחד לו ואחד לכהן.

הכהן בורר את היפה בכתי"מ: הכהן בורר לו את היפה.

שרבי יוסי אומר במשניות: שהיה רבי יוסי אומר ויש בכתי"מ: רבי יוסי אומר.

זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום ברוב כתי"מ: זכר ונקבה אין לכהן כלום.

דתרי מחדא בכתי"מ ועוד: דתרי מחדא אתיליד ובשי"מ: דהכהן נוטל כחוש משום דתרי מחדא הוא דאתיליד ואיכא למימר קמא ברי ואיכא למימר בתרא ברי ואמר ליה לכהן זיל אייתי ראיה ואפיק.

אבל רחליו שלא ביכרו בכתי"מ: אבל גבי שתי רחליות ובב"ח: אבל שתי רחלים שלא ביכרו.

דתרי מחדא ובכתי"מ: דמציעתא בתרי נפקא חדא מחדא.

